

Hoofdstuk 2 Overheidsingrijpen

2.1 Begrotingsbeleid van de overheid

1 a Voorbeelden van sociale verzekeringen zijn: Werkloosheidswet (WW) en Algemene Ouderdoms Wet (AOW).

b Sociale verzekeringen kunnen werken als automatische stabilisator. Mensen die door slechte economische omstandigheden hun baan en dus hun salaris kwijt raken hebben toch inkomsten door sociale verzekeringen. Deze mensen kunnen nu toch bestedingen blijven doen.

c Bij een progressief belastingstelsel moet je procentueel meer belasting betalen als je meer verdient. Je laatst verdiende euro (inkomen) valt bij het Nederlandse belastingstelsel in een hogere schijf.

d Een progressief belastingstelsel kan werken als automatische stabilisator. Als mensen meer gaan verdienen zullen ze in verhouding meer belasting moeten betalen. Een stijging van de inkomens in een situatie van hoogconjunctuur wordt op die manier door het belastingstelsel afgevlakt.

e Een degressief belastingstelsel regelt dat als mensen meer gaan verdienen, ze in verhouding minder belasting moeten betalen. Bijvoorbeeld: Als inkomens in een periode van hoogconjunctuur toenemen, nemen door het degressieve belastingsysteem de bestedingen extra toe waardoor de conjunctuurgolf sterker piekt en andersom ook sterker daalt.

f Als de conjunctuur te sterk stijgt, kan de economie oververhit raken. Er is zo veel vraag naar goederen en diensten, dat bestedingsinflatie optreedt. Bij een sterke stijging van het prijspeil, daalt het vertrouwen in een stabiele munt. Zonder vertrouwen kan het economisch klimaat snel omslaan en de economie weer in een laagconjunctuur belanden.

2 a Bij een hoogconjunctuur zal de overheid de WW-premie verlagen. Als er minder werkloosheidsuitkeringen gegeven moeten worden, kunnen ook de ontvangsten van de overheid omlaag via het verlagen van de WW-premie.

b In een hoogconjunctuur de premies verlagen betekent dat het besteedbaar inkomen stijgt. Dit leidt tot extra vraag in een economie waar al overbesteding is.

3 a Het vermogen zit vast in huizen en pensioenen. Dit betekent dat mensen hoge spaartegoeden hebben, maar hier niet zo maar bij kunnen. De besparingen (S) zijn erg hoog in Nederland.

b In een laagconjunctuur kunnen mensen minder terugvallen op spaargelden omdat deze niet vrij beschikbaar zijn. Hierdoor wordt de daling van de bestedingen minder afgeremd.

c Het overheidsbeleid op het gebied van pensioenen en huizen is geen automatische stabilisator. Sparen voor het pensioen is belastingvrij, het wordt dus gestimuleerd. Hetzelfde geldt voor huizen: koopwoningen worden fiscaal ook gestimuleerd. De overheid moedigt dus aan om veel vermogen vast te zetten in huizen en pensioenen, waardoor minder geld beschikbaar is om op terug te vallen in een laagconjunctuur. Dit kan de laagconjunctuur versterken, en werkt daarmee dus procyclisch.

4 a Nadelen van een hoogconjunctuur: Er kan krapte zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers kunnen dan moeilijk aan arbeidskrachten komen. De prijzen van goederen kunnen stijgen, mensen die een inkomen hebben dat niet met de prijzen meestijgt hebben hier last van.

b Als de overheid een anticyclisch conjunctuurbeleid voert in een hoogconjunctuur, moeten de belastingen omhoog, werknemers/consumenten zien hun besteedbaar inkomen dalen en kunnen minder besteden. Zo wordt de vraag afgeremd.

c Voor de overheid is het moeilijk een belastingverhoging 'te verkopen'. Financieel heeft de overheid de wind mee en toch verhoogt de overheid de belastingen. Dit is lastig uit te leggen aan kiezers. Daarnaast levert een belastingverhoging in goede tijden geen kiezers op en wordt om die reden vaak achterwege gelaten.

d Een procyclisch begrotingsbeleid houdt in dat het inkomsten- en uitgavenbeleid de conjunctuurgolf versterken. In tijden van hoogconjunctuur worden dan de belastingen verlaagd en de overheidsuitgaven verhoogd.

5 a Uit de eerste zin: "... met zijn theorie dat de regering de economie moet stimuleren" kun je opmaken dat Keynes anticyclisch begrotingsbeleid wilde voeren.

b Motief 4: het saldo van de overheid. Door anticyclisch begrotingsbeleid kunnen hoge staatsschulden ontstaan als je in een periode van hoogconjunctuur de belasting niet verhoogt.

c Keynes heeft een comeback gemaakt omdat de roep om actie van de overheid toenam na het belanden van de economie in een crisis (coronacrisis). Hierbij werd teruggegrepen op maatregelen zoals Keynes die ooit had voorgesteld: in een laagconjunctuur moet de overheid extra besteden.

6 a De overheid past het beleid telkens aan als de conjunctuur (en daarmee de schatkist) verandert. Hierdoor schommelen de staatsfinanciën sterker dan wanneer er een stabiel beleid wordt gevoerd.

b De overheid reageert direct als de conjunctuur hierom vraagt. De conjunctuur kan snel omslaan, en de overheid heeft de neiging dan direct het beleid hierop aan te passen, in plaats van de automatische stabilisatoren het werk te laten doen.

c De journalist adviseert de overheid om het begrotingsbeleid niet op de conjunctuur af te stemmen, maar standvastig beleid te voeren, ongeacht de stand van de conjunctuur.

7 a $\frac{\text{nieuw}-\text{oud}}{\text{oud}} * 100\% = \frac{109-106}{106} * 100 = 2,83\%$

b In januari 2019 was de prijsstijging als gevolg van de btw stijging slechts 2,2%. Dit is lager dan de verwachte prijsstijging door de btw omdat niet elke producent de btw-stijging doorberekent in de prijs. In sommige gevallen zorgt de btw stijging voor een 'onhandige of onaantrekkelijke' prijs, zoals € 1,03. Een producent kan er dan toch voor kiezen om de prijs uit marketingoverwegingen € 0,99 te houden.

c Er is sprake van een uitverdieneffect, omdat het een belastingverhoging betreft. Hierdoor ontvangt de overheid in eerste instantie meer belastinginkomsten. Door de hogere prijzen, zal echter de vraag naar goederen afnemen, waardoor er in totaal minder indirecte belastingen binnenkomen, en het effect van de extra belastinginkomsten wordt afgeremd.

d Op korte termijn (dus in 2019) levert het extra belastinginkomsten op en daarmee verbetert het begrotingssaldo.

8 a Bij anticyclisch beleid worden in een situatie van laagconjunctuur de bestedingen verhoogt om de economie aan te zwengelen, in hoogconjunctuur wordt door de overheid juist de hand op de knip gehouden. De overheid verhoogt haar bestedingen, er is dus sprake van laagconjunctuur.

b Als de bestedingen worden verhoogt, geeft de overheid meer uit, hierdoor verslechtert het begrotingssaldo.

9 a Het artikel is van 2020, dit was midden in de coronacrisis, waardoor veel werkzaamheden tijdelijk stil werden gelegd.

b Als de overheid extra geld investeert in de wegenbouwsector, komen hier meer banen beschikbaar. De extra werkgelegenheid zorgt voor meer inkomen, wat indirect de vraag naar goederen en diensten stimuleert. De goederen en diensten die nodig zijn om de wegen aan te leggen zorgen direct voor extra vraag naar goederen en diensten.

c Doordat de overheidsbestedingen in wegen toenemen zorgt dit voor meer werkgelegenheid. Door deze extra werkgelegenheid zal er meer vraag naar producten komen omdat er meer inkomen is. Of: de directe vraag naar goederen om wegen mee te bouwen neemt toe, waardoor bedrijven die deze goederen maken meer zullen verdienen. Hierdoor neemt het binnenlands inkomen toe, waarover weer belastingen (loon bij inkomen, winst bij bedrijven) zal worden geheven. Hiervoor wordt een deel van het extra geïnvesteerde geld van de overheid weer terugverdiend door de extra belastinginkomsten, het inverdieneffect.

10 a Als de overheid haar uitgaven verhoogt, stijgt daarmee de totale vraag naar goederen en diensten. Hierdoor moet er meer worden geproduceerd en stijgt de werkgelegenheid. De extra werkgelegenheid zorgt voor meer inkomen en bestedingen en minder uitkeringen. De overheid heeft dus meer inkomsten en meer uitgaven. De conjunctuur zal hierdoor verbeteren.

b Als de overheid de belastingen verlaagt, blijft er meer besteedbaar inkomen over. Een deel

van dit extra besteedbare inkomen zal worden geconsumeerd, maar een deel zal ook extra worden gespaard, en lekt dan weg naar de spaarrekening. Dit deel komt dan niet ten goede aan de bestedingen en stimuleert de economie niet.

c I Kosteninflatie: door hogere looneisen nemen de kosten voor bedrijven toe, die ze zullen doorberekenen in de prijzen van producten en diensten.

II Kosteninflatie: doordat er minder gas beschikbaar is, zal de prijs van gas omhoog gaan omdat het aanbod stukt. Doordat het aanbod minder is, zal de prijs omhoog gaan.

III Bestedingsinflatie: doordat we allemaal veel meer hardhout gaat kopen stijgt de vraag naar hardhout, waardoor de prijs van hardhout omhoog zal gaan.

11 a Bij een recessie (laagconjunctuur) is er veel onzekerheid en een laag consumentenvertrouwen. Consumenten kiezen er dan vaak voor een extra buffer op te bouwen en wat meer te sparen, voor de zekerheid. Als het economisch voor de wind gaat bij een hoogconjunctuur, zijn consumenten minder voorzichtig en zal er minder gespaard worden.

b Als de overheid de bestedingen verhoogt, komen deze terecht bij de bedrijven die de ontvangen orders gaan uitvoeren. Hiervoor moeten ze vaak ook extra grondstoffen importeren, waardoor niet al het overheidsgeld in de binnenlandse economie terecht komt, maar een deel wordt besteed aan import.

c Volgens de vergelijking $Y = C + B + S$ kunnen gezinshuishoudens hun inkomen consumeren (C) of sparen (S) en moet er belasting (B) mee worden betaald. Als het inkomen (Y) stijgt, moet er ook meer belasting worden betaald, het extra inkomen komt dus niet volledig ten goede aan de bestedingen en daarmee stimulering van de economie.

12 a Er is sprake hoogconjunctuur. In de tweede zin staat dat de overheidsfinanciën verslechteren in een tijd dat het economisch juist goed gaat. In de derde zin staat dat Nederland uitkomt op een begrotingsoverschot van 1% van het bbp, ook dit duidt op een goed lopende economie, dus een hoogconjunctuur.

b 'Het dak repareren als de zon schijnt, dat doet Rutte III niet'. Hiermee wordt bedoeld, dat als je bij een hoogconjunctuur veel inkomsten hebt reserveer deze dan voor slechtere tijden. Wacht niet tot het slecht gaat, maar zorg in goede tijden dat je een buffer opbouwt voor slechte tijden.

c Bij het structurele overheidssaldo wordt niet gekeken naar de invloed van de conjunctuur op de begroting (die nogal kan schommelen), maar enkel naar de inkomsten en uitgaven die er ondanks de conjuncturele situatie altijd zijn. Hierdoor wordt er beleid gemaakt op de lange termijn, zonder korte termijn schommelingen.

13 Anticyclisch begrotingsbeleid tijdens laagconjunctuur zorgt ervoor dat de Belastingen dalen / Overheidsbestedingen stijgen → het begrotingssaldo zal hierdoor dalen → financieringssaldo daalt ook (ervan uitgaande dat de aflossingen niet groter zijn dan het begrotingstekort) → waardoor de overheidsschuld toeneemt.

Herhalingsopdrachten

1 a De automatische stabilisatoren worden sterker. Bij een inkomensstijging moet meer belasting worden betaald, dit remt de conjunctuur. Er treedt meer demping op.

b De automatische stabilisatoren worden zwakker. Er treedt minder demping op.

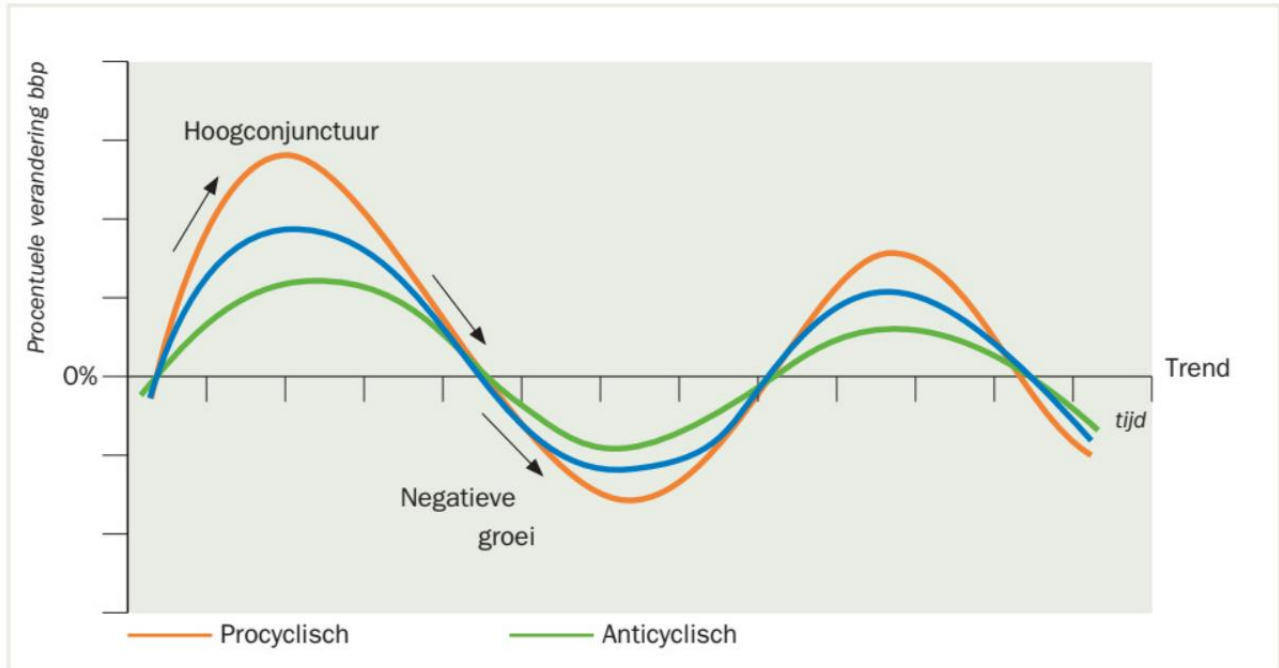
c De automatische stabilisatoren worden zwakker. Bij een inkomensdaling krijgen mensen geen toeslag meer om hun huurwoning te betalen.

2 a Procyclisch is een beleid dat de conjunctuurgolf versterkt. Een stijgende vraag naar goederen en diensten wordt nog eens extra gestimuleerd: bijvoorbeeld subsidieverstrekingen ten tijde van een hoogconjunctuur laten de vraag en daarmee de bestedingen nog verder stijgen. Een dalende vraag wordt nog verder verlaagd: bijvoorbeeld belastingverhogingen ten tijde van een recessie laat de vraag naar goederen en diensten extra dalen.

b De groene lijn 'anticyclisch' moet een lijn zijn die de golf dempt: de pieken zijn minder hoog en de dalen zijn minder diep.

c De lijn 'procyclisch' moet een lijn zijn die de golf versterkt: de pieken zijn nog hoger en de

dalen zijn nog dieper.

3 Bij een neerwaartse belastingmaatregel ontstaan inverdieneffecten, omdat door lagere belastingtarieven de bestedingen stijgen. De hogere effectieve vraag laat het binnenlands inkomen stijgen. Daardoor stijgen de belastingontvangsten, zodat de tariefsverlaging ten dele weer terugverdiend wordt.

4 a Het bbp (som van de bestedingen) daalt in het eerste kwartaal van 2021 tov 2019, dit duidt op een laagconjunctuur.

b Om gezinshuishoudens te stimuleren om meer te besteden (C) kan de overheid besluiten om de belastingen te verlagen, zodat er een hoger besteedbaar inkomen overblijft. Dit effect zou sterker zijn dan de overheidsbestedingen te verlagen, aangezien deze bestedingen niet rechtstreeks bij gezinshuishoudens terecht komt, maar eerst bij bedrijven.

Verrijkingsopdracht

1 a $\frac{\text{nieuw}-\text{oud}}{\text{oud}} * 100\% = \frac{356.000-446.000}{446.000} * 100\% = -20,2\%$, dus een daling van 20,2%.

b De afzet daalt met 20,2%, de omzet daalt met 7%, dit betekent dat de prijs moeten zijn gestegen. Berekening m.b.v. indexcijfers: $\frac{100-7}{100-20,2} * 100 = \frac{93}{79,8} * 100 = 116,5$

De gemiddelde prijs van een nieuwe auto is met 16,5% gestegen.

c In 2020 is de afzet van tweedehandsauto's licht gestegen, terwijl afzet van nieuwe auto's sterk is gedaald. Dit duidt op een laagconjunctuur: consumenten stellen de aanschaf van een nieuwe auto uit tot economisch betere tijden, terwijl consumenten ook vaker kiezen voor een tweedehandsauto dit goedkoper is in de aanschaf.

Ook in 2021 is dit het geval, verkoop van tweedehandsauto's is nog verder toegenomen, terwijl nieuwe auto's nog steeds negatieve groei laten zien, hoewel wel oprabbend van het jaar ervoor. Ook in 2021 is de economie nog niet hersteld en verkeert nog in een laagconjunctuur.

d Auto's worden toch nog meer gezien als een luxe product, dan een primaire levensbehoefte. Zodra het inkomen daalt tijdens laagconjunctuur, wordt er gezocht naar goedkopere substituten (OV of tweedehandsauto's) die lager zijn in de kosten.

2.2 Keuzeonderwerp: coronacrisis

14 a Met een intelligente lockdown wordt bedoeld dat niet de hele economie op slot gaat, maar dat er wel beperkingen worden opgelegd aan burgers en bedrijven. Er wordt bij de lockdownregels ruimte gelaten voor de burger om zelf te doen wat verstandig is. Er zijn bijvoorbeeld 'dringende adviezen' om afstand te houden, zonder de harde regel dat het verboden is om dit niet te doen. De overheid doet hiermee een beroep op de morele verantwoordelijkheid van burgers om samen de crisis het hoofd te bieden.

b Deze bedrijven hebben last van de intelligente lockdown: fysieke winkels omdat ze een tijd lang gesloten waren en het lastig was om in winkels afstand te houden van anderen, en horeca ook lange tijd gesloten waren en omdat bediening per definitie dicht bij de klant moet komen om te kunnen bedienen. Ook OV-bedrijven hadden last, omdat mensen werd geadviseerd zoveel mogelijk thuis te werken.

Deze bedrijven profiteren van de intelligente lockdown: webwinkels omdat mensen op deze manier kunnen consumeren zonder dicht in de buurt van andere mensen te komen, en online entertainment omdat mensen niet meer uit kunnen gaan, kiezen ze vaker voor een film kijken thuis op de bank (Netflix profiteert hier bijvoorbeeld van).

c Veel bedrijven hebben diensten aangeboden zodat mensen niet meer de deur uit hoefden om toch te consumeren. Zo hebben veel restaurants maaltijden aan huis langsgebracht. Een ander voorbeeld zijn bedrijven die online vergaderdiensten (Teams, GoogleClassroom, Zoom, etc.) zijn gaan aanbieden / uitbreiden om de thuiswerkers te faciliteren.

15 a Met hamsteren wordt bedoeld dat consumenten in één keer heel veel kopen uit angst dat het binnenkort niet meer verkrijgbaar zal zijn. Ze leggen dan thuis een voorraad aan van dit product voor het geval dat dit zo zal zijn.

b Mensen waren bang dat bij een lockdown alle winkels zouden gaan sluiten waardoor ze niet meer zouden kunnen voorzien in primaire levensbehoeften als eten, drinken en hygiëne.

c Toiletpapier werd veel gehamsterd (hygiëne behoefte) en houdbare voedingsmiddelen (pasta en rijst).

16 a $\frac{99,2}{110,1} * 100 = 90,1$, dit is een afname van 9,9%.

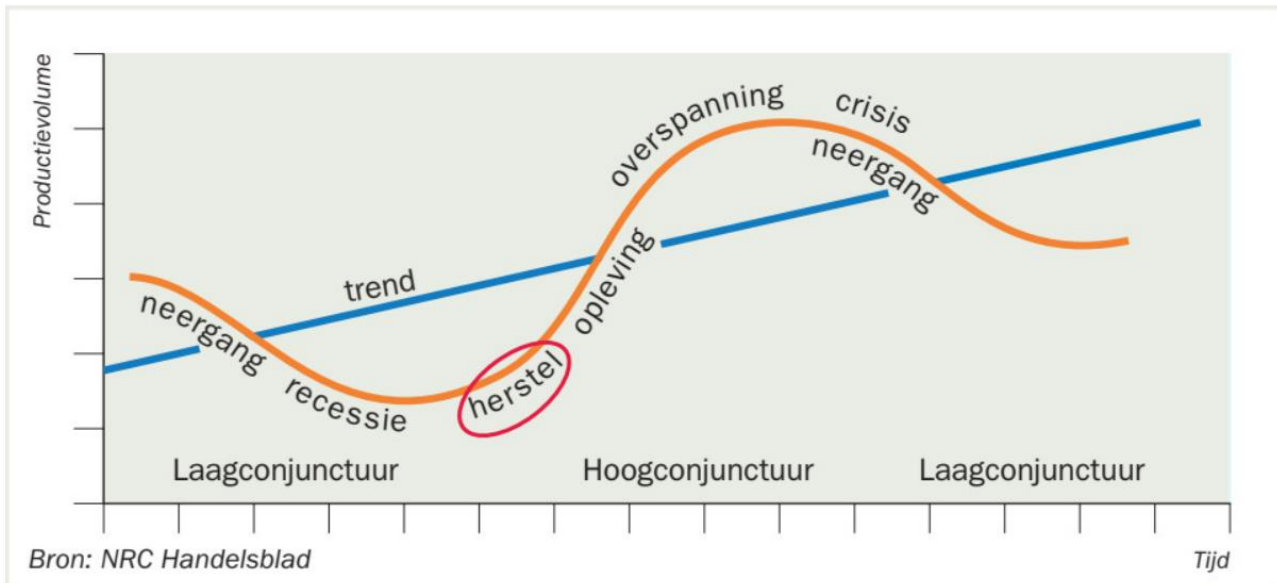
b Het snelle herstel in het derde kwartaal is te verklaren door het feit dat bedrijven die geraakt werden door de lockdown snel nieuwe verdienmodellen zijn gaan bedenken. Op korte termijn moesten winkels en horeca dicht. Op iets langere termijn hebben ze hun diensten verplaatst naar webwinkels en bezorgdiensten van maaltijden. Hierdoor is het omzetverlies slechts kort zo groot geweest. Consumenten die tijdens de lockdown van het voorjaar van 2020 bestedingen uitgesteld hebben in de zomer en het najaar extra bestedingen gedaan.

17 a Consumentenvertrouwen, producentenvertrouwen en investeringen.

b Consumenten- en producentenvertrouwen liggen allebei onder de trend en zijn sterk afgenomen (geplaatst op de uiterst linker grens van de klok). Dit geeft aan dat zowel consumenten en producenten weinig vertrouwen hebben in de economie. Investeringen zijn ook afgenomen, maar liggen nog net boven de trend. De oorzaak hiervan kan zijn, dat investeringen vaak voor langere termijn vastliggen en niet zomaar geannuleerd kunnen worden. Investeringen reageren hierdoor trager op veranderingen in de economie.

c Arbeidsmarktindicatoren reageren vertraagd op ontwikkelingen in de economie. Bedrijven ontslaan hun medewerkers niet direct bij een daling van de vraag, omdat dit soms slechts tijdelijk is en ze hun ervaren medewerkers willen behouden. Ze kijken eerst aan hoe lang de daling van de vraag zal aanhouden voordat ze medewerkers ontslaan. Dit komt ook omdat het lastig, tijdrovend en duur is om nieuwe medewerkers te vinden als de vraag weer toeneemt. De overheid heeft bedrijven een groot deel van de loonkosten vergoed zodat bedrijven niet failliet gingen en mensen moesten ontslaan.

d Tegen het eind van de zomer 2020 (september) staan er alweer 5 indicatoren rechtsonder in de klok: groei is onder de trend, maar indicatoren zijn wel toegenomen. Dit geeft aan dat de economie in de herstelfase zit en uit de recessie kruipt (zie rode cirkel in onderstaande figuur).

18 Denk hierbij aan winkels die bederfelijke goederen verkopen: een bakker, slager, ijswinkel. Of winkels als een kiosk, die vooral tijdschriften en kranten verkopen. De omzet per klant is vaak laag, waardoor het niet loont om dit per klant te bezorgen, of de goederen moeten gekoeld bezorgd worden, liefst op dezelfde dag, het zijn geen goederen waar je een paar dagen op wilt wachten.

19 a $\frac{14,1-81,2}{81,2} * 100 = -82,6\%$ (daling van 82,6%)

b Als toeristen naar Nederland komen, geven ze geld uit aan hotels, taxi's, horeca en attracties. Als toeristen wegblijven hebben al deze sectoren hier onder te lijden, en daalt de gehele vraag naar goederen en diensten.

20 Nederland verkeert in een laagconjunctuur en verhoogt de overheidsbestedingen, om het conjuncturele dal minder diep te maken en de economie te stimuleren. Er is hier sprake van anticyclisch beleid.

21 a Als de overheidsschuld toeneemt (↑), moet de overheid meer geld lenen. De vraag naar geld stijgt hierdoor (↑). Als de vraag naar geld harder stijgt dan het aanbod, stijgt ook de prijs van geld, de rente (↑). Hierdoor wordt sparen aantrekkelijker (↑) en lenen minder aantrekkelijk (↓), wat een remmende werking heeft op de vraag naar goederen en diensten (↓).

b In het schema is te zien dat de steunpakketten van de overheid op langere termijn de economie juist schaden, doordat lenen duurder wordt en daarmee de bestedingen afremt. Zeker voor grotere aankopen (huis, auto) is men bij een hogere rente minder snel geneigd om een grote lening af te sluiten. Hetzelfde geldt voor bedrijven, zij zullen ook reageren op de gestegen marktrente door minder geld te lenen voor investeringen, want de concurrentiepositie van bedrijven kan schaden, waardoor er minder vraag naar goederen komt.

22 a Door de steunpakketten bleef het inkomen bij veel huishoudens op peil, mensen raakten hun baan niet direct kwijt (oorzaak 1). Dit terwijl er minder mogelijkheden waren om hun geld aan uit te geven doordat uitgaansgelegenheden en veel winkels gesloten waren en vakanties werden geannuleerd (oorzaak 2).

b $\frac{487 \text{ miljard euro}}{8 \text{ miljoen huishoudens}} = € 60.875$ gemiddeld spaartegoed per huishouden.

23 a Horeca (bijvoorbeeld strandtenten en terrassen) en cultuur (bijvoorbeeld pretparken) zijn deels afhankelijk van de seizoenen. Ze hebben niet het hele jaar evenveel medewerkers in

dienst. Daarom maken ze vaak gebruik van tijdelijke en flexibele contracten, zodat ze kunnen inspelen op piekdrukke in het hoogseizoen. Een andere reden is dat deze sectoren veel gebruik maken van studenten, die deze flexibiliteit op prijs stellen en nog niet op zoek zijn naar een vast contract.

b Flexwerkers hebben minder goede bescherming bij ontslag en beperkter recht op een uitkering bij ontslag. Als de vraag tijdelijk daalt, zullen bedrijven als eerste de flexcontracten afbouwen, voordat ze vaste medewerkers gaan ontslaan. Ook bouwen veel flexwerkers geen pensioenrechten op.

24 a $1,7 \text{ miljard euro per dag} \times 2 \text{ dagen} = \frac{3,4 \text{ miljard euro}}{4,5 \text{ miljoen mensen}} = \text{€ } 755,56 \text{ per werknemer per jaar.}$

b De werknemer hoeft niet naar zijn werk te reizen, dit kan kosten besparen (indien reiskosten niet worden vergoed door de werkgever) en reistijd, waardoor de werknemer meer vrije tijd overhoudt. De werknemer kan met thuiswerken zijn tijd flexibeler indelen.

c De thuiswerker heeft meer kosten: de verwarming staat namelijk thuis langer aan, er moeten wellicht voorzieningen getroffen worden om thuis goed te kunnen werken (koptelefoon, goede bureaustoel, etc.) en de thuiswerker heeft extra kosten aan koffie en thee.

25 a Met een wearable wordt een smartwatch of soortgelijk elektronisch apparaat bedoeld, dat gedragen kan worden en waarmee betaald kan worden.

b De waarde van de pinbetalingen is toegenomen met $\frac{125}{116} \times 100 - 100 = 7,8\%$

Het aantal pinbetalingen is toegenomen met $\frac{4,9}{4,7} \times 100 - 100 = 4,3\%$

$\frac{107,8}{104,3} \times 100 = 103,4 \rightarrow$ gemiddelde bedrag per pinbetaling is toegenomen met 3,4%.

c Het contactloos betalen is hygiënischer dan met contant geld. Daarnaast is er veel meer online gewinkeld, waar altijd contactloos wordt betaald via betaalservices zoals iDeal.

26 a Ook al is het na de lockdown weer mogelijk om boodschappen te doen in fysieke winkels, veel consumenten zijn gewend geraakt aan het gemak van online winkelen. De verwachting is dat een deel van de aankopen blijvend naar de online omgeving is verplaatst.

b Online entertainment: doordat uitgaansmogelijkheden heel beperkt waren tijdens de lockdown, zochten mensen entertainment dat vanuit thuis beschikbaar is. Bedrijven zoals DisneyChannel en Netflix hebben hiervan geprofiteerd.

Supermarkten: omdat restaurants gesloten waren hebben mensen meer geld uitgegeven in supermarkten.

Fietsenwinkels: omdat veel recreatiemogelijkheden gesloten waren (zoals attractieparken en dierentuinen) gingen mensen als vrijetijdsbesteding vaker fietsen.

Legpuzzelproducenten (en anderen bordspellen producenten): omdat recreatie en uitgaansgelegenheden gesloten waren, brachten mensen meer tijd thuis door en zijn meer gaan puzzelen en bordspellen gaan spelen.

27 a Door de wereldwijde reisbeperkingen die zijn opgelegd om de coronacrisis het hoofd te bieden, heeft KLM een lange periode veel minder vluchten kunnen uitvoeren dan gebruikelijk. De loonkosten en andere vaste kosten van het bedrijf liepen wel gewoon door.

b De overheid heeft een groot (aandelen) belang in KLM. Als KLM failliet gaat, verliest de overheid de waarde van zijn investering. Daarnaast vervult KLM een belangrijke functie in de nationale luchtvaartsector. Een faillissement van KLM zal ook grote gevolgen hebben voor bedrijven die samenwerken met KLM in de logistieke sector. De overheid probeert met de overheidssteun om de werkgelegenheid in de luchtvaartsector te behouden. Als laatste is het belangrijk dat KLM overeind blijft, om te zorgen dat Nederland voor de luchtvaart niet afhankelijk wordt van buitenlandse bedrijven.

c Het is grotendeels een lening die wordt terugbetaald. Er blijft echter een kans bestaan dat KLM de coronacrisis niet gaat overleven. In dat geval zal de lening ook niet terugbetaald kunnen worden. Het geleende geld is opgebracht (zal opgebracht worden) uit (toekomstige) belastinggelden.

d Voor de overheid is het belangrijk dat het geld wordt gebruikt om het bedrijf overeind te houden. Met de voorwaarden wil de overheid voorkomen dat het geld verkeerd wordt besteed.

Met de voorwaarden kan de overheid ook afdwingen dat KLM zich meer gaat inspannen om de klimaatdoelstellingen te bereiken, iets wat tot nu toe nog niet goed was gelukt. De voorwaarden versterken de onderhandelingspositie van de overheid t.o.v. KLM.

e Bedrijven die geld verdienen met hun diensten aan KLM (zoals toeleveranciers en Schiphol) verliezen deze inkomsten. Ook zal de toeristensector de gevolgen merken als er door een faillissement van KLM minder toeristen naar Nederland komen.

Herhalingsopdrachten

1 a Met een intelligente lockdown wordt bedoeld dat niet de hele economie op slot gaat, maar dat er wel beperkingen worden opgelegd aan burgers en bedrijven. Er wordt bij de lockdownregels ruimte gelaten voor de burger om zelf te doen wat verstandig is. Er zijn bijvoorbeeld 'dringende adviezen' om afstand te houden, zonder de harde regel dat het verboden is om dit niet te doen. De overheid doet hiermee een beroep op de morele verantwoordelijkheid van burgers om samen de crisis het hoofd te bieden.

b De horeca, fysieke winkels, openbaar vervoer, cultuur, sportverenigingen en taxi's.

c Supermarkten, webwinkels, pakketbezorgers, online entertainment, leveranciers van mondkapjes en benodigdheden voor thuiswerken, etc.

d Consumenten zijn veel meer aankopen online gaan doen en zijn vaker contactloos gaan betalen. Zelf koken i.p.v. een bezoek aan een restaurant.

2 a Tot de voorlopers behoren: consumentenvertrouwen, producentenvertrouwen en investeringen (= verwachtingsindicatoren).

Tot de achterlopers behoren: omzet uitzendbranche, faillissementen, werkloosheid (= arbeidsmarktindicatoren).

b Aan het eind van kwartaal 3 in 2020 (dus eind september), zou het effect van de lockdown het eerst zichtbaar zijn in het bbp. Aan het eind van kwartaal 2 is de omvang van het effect nog niet bekend, maar in kwartaal 3 zie je het herstel en dus ook hoe groot de daling is geweest.

c In je tekening moet duidelijk zichtbaar zijn dat in de periode half 2019 tot half 2021 de conjunctuur zich begaf onder de trendlijn, waarbij deze half 2019 voor het eerst onder de trendlijn daalt en daarna weer oprabbelt om vervolgens half 2021 weer bijna op de trendlijn te zitten.

d In het tweede kwartaal van 2020 bevindt de conjunctuurgolf zich in de recessiefase: Ook in het eerste kwartaal is al een daling zichtbaar, en in het tweede kwartaal zet deze daling voort. Bij twee kwartalen negatieve groei op rij is er sprake van een recessie.

3 De coronacrisis heeft de overheidsuitgaven vergroot door de steunpakketten die de overheid beschikbaar heeft gesteld aan ondernemers en zelfstandigen. Tegelijkertijd zijn ook de overheidsinkomsten gedaald door de uitstel van belasting die ondernemers hebben gekregen. Ook zijn er minder indirecte belastingen ontvangen door de afgenomen vraag naar goederen en diensten. Dalende overheidsinkomsten en stijgende overheidsuitgaven hebben het overheidssaldo doen dalen.

4 a Alle hervormingen verbeteren de positie van de werknemer/ uitzendkracht. De flexibilisering van de arbeidsmarkt heeft vooral gunstig uitgepakt voor de werkgevers. Veel zekerheden voor werknemers verdwenen en de voorstellen zijn een poging om de positie van de werknemer weer te verbeteren.

b Door de coronacrisis is duidelijk geworden dat veel werknemers een zwakke positie hadden ten opzichte van hun werkgever. Door de weggevalen vraag als gevolg van de lockdown, hadden veel flexwerkers/uitzendkrachten geen werk en geen inkomen meer. Ze kwamen vaak ook niet in aanmerking voor uitkeringen als gevolg van werkloosheid.

c Het akkoord voorziet in een betere financiële positie voor werknemers. Hierdoor ziet deze groep zijn inkomen toenemen, wat kan leiden tot meer vraag naar goederen en diensten, zodat de economie makkelijker opveert uit de recessie.

d Eigen antwoord.

Verrijkingsofdracht

Eigen uitwerking van de opdracht.

2.3 Centrale bank en inflatiebestrijding

28 a De centrale bank wordt de bank der banken genoemd omdat de centrale bank aan het hoofd staat van alle commerciële banken in het land. Banken kunnen geld storten of geld lenen bij de centrale bank.

b De koopkracht stijgt als de kwaliteit van huishoudelijke apparaten – bij gelijke prijzen - toeneemt, omdat dan je voor hetzelfde geld betere producten kunt kopen. Je krijgt meer waar voor je geld. De koopkracht is gestegen.

c Voor de welvaart in een land is het belangrijk dat de prijzen niet te hard stijgen. Omdat als de prijzen stijgen er met het inkomen dat mensen verdienen minder goederen en diensten gekocht kunnen worden. De welvaart daalt dan.

29 a Het CPI is het consumenten prijsindexcijfer. Het is de maatstaf voor de prijsstijgingen (inflatie) waar de consument mee te maken krijgt.

b De ontwikkeling van de inflatie 1962-2019 is als volgt: de inflatie is van 0% in 1962 opgelopen tot 11% in 1974. Na 1974 is de inflatie afgenomen en zelfs doorgeschoten in een deflatie in 1986. Vanaf dat moment is de inflatie minder gaan fluctueren (schommelen) en rondom de 2% gaan schommelen.

c Gevaren van een hoge inflatie zijn: De consumptie neemt af, met nadelige gevolgen voor de werkgelegenheid. Ook bedrijven worden bij een hoge inflatie terughoudend en gaan minder investeren. Op den duur kunnen consumenten door de inflatie het vertrouwen in de waarde van het geld kwijt raken en zullen de munteenheid niet meer willen gebruiken als ruilmiddel.

30

Vraag	Periode	Toelichting
In welke jaar was er sprake van deflatie?	1986	In dat jaar was de inflatie -2%
In welke periode van 10 jaar was de inflatie gemiddeld ongeveer 2%?	1991-2000 en 2003-2013	Vanaf ongeveer 1989 schommelt de inflatie rond de 2%.
In welke periode van 10 jaar kende de inflatie het meest grillige verloop?	1965 tot 1975	Sterke schommelingen van jaar tot jaar.
In welke periode werd de euro ingevoerd? Geef aan hoe de inflatie zich in die periode ontwikkelde.	2001-2002	De inflatie was toen laag en stabiel. Dat was ook een van de voorwaarden voor landen bij de invoering van de euro.

31 a De refi-rente wordt ook wel de herfinancieringsrente genoemd omdat banken dit rentepercentage betalen als ze geld lenen bij de centrale bank, nadat ze geld hebben uitgeleend. Geld dat de banken uitlenen kunnen ze zelf lenen (herfinancieren) met een lening bij de centrale bank.

b De centrale bank wil met een daling van de refi-rente de kredietverlening stimuleren en daarmee de vraag naar goederen en diensten. Dit kan leiden tot (bestedings-) inflatie als de vraag naar goederen groter wordt dan het aanbod. De centrale bank wil dus met de refi-renteverlaging de inflatie aanwakkeren.

c Hier zijn meerder risico's te noemen:

- Een mogelijk risico van de refi-rente van 0% is dat hiermee de onderste grens is bereikt. Hierna kan de centrale bank de refi-rente niet nog verder verlagen om lenen en bestedingen te stimuleren. Het rente-instrument is daarmee uitgewerkt.
- Een ander risico van deze lage rente, is dat de doorberekende rente van banken aan huishoudens ook heel laag is, waardoor huishoudens onverstandig grote leningen zullen aan gaan (bijvoorbeeld voor hun huis) omdat het zo goedkoop is.
- Een mogelijk risico van een refi-rente van 0% is dat marktrente ook 0% wordt. Sparen wordt bij inflatie zinloos. Bij een rente van 0% daalt de reële waarde van je spaargeld als er sprake is van inflatie. Als er niet meer gespaard wordt hebben banken onvoldoende vermogen om leningen te verstrekken aan bedrijven die willen investeren.

- Als er vrijwel geen interest meer wordt uitgekeerd op leningen, komen de rendementen van pensioenfondsen in gevaar, waardoor pensioenen onbetaalbaar worden.

32 a Deflatie is gevaarlijk, omdat consumenten hun aankopen gaan uitstellen. Je stelt immers de aankoop van een auto uit, als je verwacht dat de dezelfde auto over een half jaar goedkoper zal zijn. Als aankopen uitgesteld worden, heeft dat grote gevolgen voor de economie. Er ontstaat namelijk een negatieve spiraal: winkels verkopen minder, waardoor zij minder afnemen bij de fabrikant. De fabrikant kan minder produceren en heeft minder werknemers nodig. Deze ontslagen werknemers hebben minder te besteden en geven daardoor nog minder uit.

b Rente centrale bank ↓ ⇒ rente ↓ ⇒ kredietverlening ↑ ⇒ vraag ↑ ⇒ inflatie ↑ = deflatie ↓

33 a Als er van gezinnen en bedrijven geen vraag is naar krediet van de banken omdat ze niet verwachten dat het economisch beter gaat, kunnen banken ook geen kredieten verstrekken en zal de kredietverlening niet toenemen. Niet alleen de rentestand maar ook consumentenvertrouwen speelt een rol bij kredietverlening.

b Het consumentenvertrouwen is tijdens een economische crisis laag. Consumenten zijn voorzichtiger in het doen van uitgaven en hebben meer de neiging te gaan sparen, ondanks het feit dat sparen door de extreem lage rente weinig tot niets oplevert.

34 a Niet alle landen die lid zijn van de EU doen mee met de EMU. Dat zijn de landen die wel willen samenwerken binnen Europa maar niet de euro willen invoeren. Deze landen willen hun eigen munteenheid (en daarmee meer soevereiniteit) behouden.

b Landen die mee willen doen met de euro, moeten een stabiel financieel systeem hebben. Hebben ze dat niet, dan bestaat de kans dat dit nieuwe land andere eurolanden negatief kan beïnvloeden, waardoor de hele eurozone verzwakt.

c Als een nieuw lid een te hoge inflatie heeft, verhoogt dit de gemiddelde inflatie in de eurozone. Inflatie veroorzaakt geldontwaarding en dit kan de stabiliteit van de euro in gevaar brengen.

35 a Een monetaire unie is een samenwerkingsverband met een gecoördineerd monetair beleid en stabiele wisselkoersen of zoals bij de EMU één gemeenschappelijke munt.

b Het regelen van een gemeenschappelijk monetair beleid betekent dat je de wetgeving in de lidstaten moet aanpassen en dat kost tijd. Het invoeren van een gemeenschappelijke munt kost ook tijd. De munten en bankbiljetten moeten worden ontworpen en moeten aan bepaalde veiligheidseisen voldoen. Dit is een zorgvuldig werk waar tijd voor nodig is. Je moet er rekening mee houden dat honderden miljoenen inwoners met de nieuwe munteenheid gaat betalen, dan wil je niet dat je door haast iets belangrijks over het hoofd hebt gezien.

c Door een monetaire unie krijgt de munt 'meer macht', omdat de desbetreffende valuta door meer landen, door meer consumenten en bedrijven gebruikt wordt. In de internationale handel wordt die valuta veelvuldiger gebruikt en dat vergroot het aanzien.

36 a Landen in het oranje gearceerde vlak voldoen aan twee belangrijke eisen van het groei- en stabiliteitspact: het begrotingstekort is maximaal 3% van het bbp en de overheidsschuld is niet groter dan 60% van het bbp.

b Griekenland (EL) heeft een overheidsschuld van bijna 180% van het bbp, en voldoet daarmee het minst goed aan de eis dat de overheidsschuld maximaal 60% van het bbp mag zijn. Roemenië (RO) heeft een begrotingstekort van bijna 4,5% van het bbp, en voldoet daarmee het minst goed aan de eis dat het begrotingstekort maximaal 3% van het bbp mag zijn.

c Als je de overheidsschuld en het begrotingstekort in absolute cijfers zou vergelijken, zouden grotere landen er in veel gevallen slechter voorstaan dan kleinere landen, enkel omdat ze een grotere economie hebben. Door het als percentage van het bbp (maatstaf voor het meten van economische groei) te berekenen, corrigeer je voor grote en kleine landen.

d Eigen antwoord. Betrek in je antwoord de combinatie van zowel overheidsschuld als begrotingstekort. Je kan beargumenteren dat een groot begrotingstekort zwaarder weegt dan een grote overheidsschuld, omdat het begrotingstekort automatisch leidt tot een grotere

overheidsschuld in het jaar daarop. Landen in de linkerbovenhoek staan er in het algemeen het slechts voor, de landen rechtsonder het beste.

37 a Als de inflatie in het ene EU land veel hoger is dan in de andere landen, zijn de producten uit dit ene EU land relatief duurder dan andere landen. Dit schaadt de concurrentiepositie, omdat het land met de hoge inflatie zijn exportproducten moeilijker kan verkopen in andere landen.

b Overheden met grote tekorten moeten veel geld lenen. Hierdoor *stijgt* de vraag naar geld. Als gevolg hiervan *stijgt* de rente op de kapitaalmarkt. De overheid is *meer* geld kwijt aan rente-uitgaven, waardoor het nog lastiger wordt om de begrotingstekorten terug te dringen en te voldoen aan het stabiliteits- en groeipact.

38 a In een groeiende economie stijgen de inkomens van huishoudens en daarmee ontvangt de overheid meer inkomstenbelasting (directe belasting). Hogere inkomens leiden tot meer bestedingen, waardoor de overheid ook meer btw en overige kostprijsverhogende belastingen ontvangt (indirecte belasting). Je kunt het antwoord voor directe belasting ook via de bedrijven redeneren: als de economie groeit, stijgt de afzet, omzet en (bij gelijkblijvende kosten) ook de winst. De overheid ontvangt dan meer vennootschapsbelasting van bedrijven.

b Een groeiende economie zorgt vaak voor een positief begrotingssaldo (overheidsinkomsten overstijgen de overheidsuitgaven) en de overheid hoeft geen geld bij te lenen. Vraag naar geld neemt af, en de rente zal laag zijn/blijven. Overheidsschulden kunnen omgezet worden naar goedkopere leningen, waardoor rente-uitgaven dalen en het begrotingssaldo zal toenemen.

c Overheden zullen geen renteverlaging wensen, om de kans op oververhitting van de economie te voorkomen. Ze zullen ook niet per se een renteverhoging wensen zolang de economie gematigd blijft groeien en inflatiecijfers acceptabel blijven. Een stabiel rentebeleid is in dit geval gewenst. Bij een te hard groeiende economie zal renteverhoging nodig kunnen zijn.

d De verschillende lidstaten bevinden zich veelal in verschillende fases van de conjunctuercyclus. Door naar de wensen van lidstaten te luisteren, is de kans groot dat de ene lidstaat wordt bevoordeeld, terwijl de andere lidstaat nadeel ondervindt van het beleid. Dit kan de economische ontwikkeling in de EMU onstabiel maken. Daarom is het belangrijk dat de ECB onafhankelijk beleid voert.

39 a Kerninflatie is de inflatie die gemeten wordt zonder rekening te houden met energie- en voedselprijzen. Deze prijzen hebben de neiging sterk te fluctueren en kunnen daarmee voor een wispelturig beleid zorgen bij de ECB. Om deze reden worden ze bij de kerninflatie niet meegewogen.

b Met duiven worden de lidstaten bedoeld die bekend staan om hun milde of verzoenende beleid. Met haviken worden de lidstaten bedoeld die bekend staan om hun harde of onverzoenende beleid.

c De economieën van de haviken groeien hard en het risico op een te hoge inflatie groeit. Zij willen het liefst een hogere rente om de bestedingen te remmen en daarmee de (bestedings-) inflatie te beperken. De duiven hebben economieën die (nog) niet zo hard groeien, zij zien hun economische groei liever niet afgeremd door hogere rentes.

40 a Nederland is als 'havik' niet blij met de maatregelen die de ECB invoert om de economie van de eurozone te blijven stimuleren. De ECB brengt enerzijds veel geld in de economie, en anderzijds houden ze de rente heel laag. Beide maatregelen stimuleren de economie en daarmee neemt het risico op oververhitting van de economie (en te hoge inflatie) toe.

b Als de ECB luistert naar wat politici willen, kan het ECB beleid wispelturig worden en van de een op de andere dag veranderen. Daarbij kunnen politici andere motieven hebben voor hun wensen, bijvoorbeeld kiezers tegemoetkomen of een kortere termijn visie die op de lange duur juist slecht kan uitpakken.

c Als de ECB naar de Nederlandse zorgen luistert, kan ze dat een andere keer doen voor een andere lidstaat en zou het nadelig uit kunnen pakken. Dan is Nederland er niet mee geholpen dat de ECB soms naar Nederland luistert.

Integratieopdracht

41 a EMU-schuldquote Griekenland = $\frac{\text{staatsschuld}}{\text{BBP}} * 100\% = \frac{340}{190} * 100\% = 179\%$

b Een onhoudbare staatsschuld, is een staatsschuld waarvan de overheid de rente en aflossing niet meer kan betalen. Een faillissement kan dan het gevolg zijn.

c De reden waarom schuldeisers met een gedeeltelijke kwijtschelding van de schulden akkoord gaan is, dat als schuldeisers niet met een gedeeltelijke kwijtschelding akkoord zouden gaan een land failliet kan gaan. In geval van een faillissement loopt de schuldeiser het risico dat de schulden helemaal niet terugbetaald worden.

d Voorbeeldantwoord: Wel eens met de stelling: ‘van landen met een onhoudbare staatsschuld moet een deel van de schuld kwijtgescholden worden’ omdat een land anders failliet gaat en schuldeisers een nog groter deel van het uitgeleende geld niet terug krijgen.

Voorbeeldantwoord: Niet eens met de stelling: ‘van landen met een onhoudbare staatsschuld moet een deel van de schuld kwijtgescholden worden’ omdat landen dan te makkelijk schulden maken omdat ze ervan uit gaan dat een gedeelte toch kwijtgescholden wordt.

Herhalingsopdrachten

1 De werkelijke inflatie wijkt altijd iets af van de gemeten inflatie. Als de doelstelling 0% inflatie zou zijn, zou er te gemakkelijk deflatie op kunnen treden. Dit wil de ECB voorkomen, omdat deflatie tot uitstel van bestedingen leidt, en daarmee economische groei remt. Met een doelstelling van 2% is er minder risico op deflatie, maar tegelijkertijd stijgen de prijzen ook niet te hard wat de koopkracht te veel zou kunnen schaden.

2 De ECB moet de rente verhogen als ze de inflatie wil bestrijden. Als de ECB de rente verhoogt, verhogen de banken hun rente ook en wordt de rente voor consumenten en bedrijven ook hoger. Een hoge rente maakt geld lenen duur en remt de kredietverlening. Consumenten gaan minder lenen voor dure aankopen en bedrijven worden voorzichtiger met hun investeringen. De lagere vraag die dit als gevolg heeft, remt de (bestedingsinflatie) af.

b De refi-rente is de rente die de ECB rekent aan banken, als die geld lenen bij de centrale bank. Stijgt de rente die banken moeten betalen aan de ECB, dan rekenen banken deze verhoogde rente vaak ook door aan bedrijfs- en gezinshuishoudens en de overheid. De marktrente voor lenen loopt als het ware in de pas met de refi-rente.

c Als de refi-rente op 0% staat, is de onderste grens bereikt (ook wel *zero lower bound* genoemd). Verder verlagen kan dan niet (anders zou je geld toe krijgen als je leent), waardoor lenen ook niet meer via het rente-instrument kan worden gestimuleerd. (Noot: in 2015 is de (refi-)rente voor het eerst onder nul geweest, en sindsdien is dit vaker voorgekomen)

3 a Bij de oprichting van de EMU is het groei- en stabiliteitspact opgesteld, omdat landen sterker van elkaar afhankelijk worden door de EMU. Als het economisch en financieel in een land niet goed gaat heeft dat effect op de andere landen. In de EMU zullen daarom de economieën van de landen naar elkaar toe moeten groeien.

b Er zijn in het groei- en stabiliteitspact eisen gesteld aan de maximale omvang van het EMU-saldo en de EMU-schuld, omdat als het EMU-saldo en de EMU-schuld hoog zijn het risico toeneemt dat de overheid de schuld niet meer kan aflossen. Dit hogere risico drijft de rente op en remt de economische groei.

4 a

Voordelen euro	Verklaring/Toelichting
Stabiele prijzen voor consumenten en producenten	Door de euro zijn er minder valutarisico's omdat wisselkoersen van individuele landen onderling sterk kunnen fluctueren. Door de invoering van de euro zijn deze onderlinge schommelingen tussen valuta's verdwenen.

Meer zekerheid en mogelijkheden voor bedrijven	Door de euro zijn er geen valutarisico's meer. Dat stimuleert de internationale handel. Handel met eurolanden wordt gemakkelijker.
Economische stabiliteit en groei	De invoering van de euro heeft eisen gesteld aan de overheidsfinanciën van de lidstaten.
Verder geïntegreerde financiële markten	De invoering van de euro eist een nog stringenter gemeenschappelijk monetair beleid; rentebeleid, gemeenschappelijk bankstelsel.
Sterkere aanwezigheid van de EU op de wereldmarkt	De EU is nu één grote markt geworden die handelt met andere markten. Hoe meer mensen de euro gebruiken, hoe groter de aanwezigheid van de EU op de wereldmarkt.
Een concreet symbool van Europese identiteit	Eén gemeenschappelijke munt geeft een duidelijk signaal van eenheid naar de wereld.

b Lidstaten verliezen autonomie op monetair gebied. De euro eist immers een gemeenschappelijk beleid. We staan onderling garant, dus draaien we ook op voor landen die een minder strak beleid hebben ten aanzien van de overheidsfinanciën. Griekenland moest binnen boord blijven. Dit heeft miljarden gekost.

5 Als de ECB direct geld zou lenen aan overheden van lidstaten, wordt de ECB afhankelijk van de financiële en economische situatie in die lidstaten. De ECB zou dan in de verleiding kunnen komen om beleid te voeren dat voordelig is voor deze lidstaten, zodat er meer zekerheid is dat de overheden van deze lidstaten kunnen voldoen aan de aflossings- en renteverplichtingen. Om dit te voorkomen en ervoor te zorgen dat de ECB onafhankelijk beleid kan voeren, is er de regel dat de ECB geen geld mag lenen aan overheden van lidstaten.

Verrijksopdracht

1 a t/m c

Eigen onderzoek en antwoorden.

Extra rekenen

1 a Begrotingstekort in 2020: $\frac{35,8}{832} * 100\% = 4,3\%$

Begrotingstekort in 2021: $\frac{50,7}{859} * 100\% = 5,9\%$

b Volgens het stabiliteitspact mag een lidstaat van de EMU een begrotingstekort hebben van maximaal 3% van het bbp.

c € 859 miljard x 0,03 = € 25,77 miljard.

De overheid zou 50,7 – 25,77 = € 24,93 miljard moeten bezuinigen om te voldoen aan de voorwaarde van het stabiliteitspact.

d Stel € 50,7 miljard op 3%, dan zou het bbp $\frac{50,7 \text{ miljard}}{3} * 100 = € 1.690$ miljard moeten zijn geweest om niet de 3% grens te overschrijden.

2 a Overheidsschuldquote 2020: $\frac{453,4}{832} * 100\% = 54,5\%$

Overheidsschuldquote 2021: $\frac{498,2}{859} * 100\% = 58,0\%$

b $\frac{58-54,5}{54,5} * 100 = 6,4\%$

c Volgens het stabiliteitspact mag een lidstaat van de EMU een overheidsschuld hebben van maximaal 60% van het bbp.

d 859 miljard x 0,6 = € 515,4 miljard mag de overheidsschuld maximaal zijn. De overheidsschuld mag nog 515,4 - 498,2 = € 17,2 miljard toenemen.

3 a Het gemiddelde van de inflatie van de drie landen met de laagste inflatie (Oostenrijk, Ierland en Finland) = $\frac{1,1\% + 1,2\% + 1,3\%}{3} = 1,2\%$

b De inflatie mag maximaal 1,5% hoger zijn dan het gemiddelde van de inflatie van de drie landen met de laagste inflatie. Maximale inflatie van een land dat wil toetreden tot de EMU = 1,2% + 1,5% = 2,7%.

4 a $\frac{1,6+1,8+1,9+1,9+2,1+2+1,4+2,4+2,7+3,4}{10} = 2,12\%$ gemiddelde inflatie gedurende de eerste 10 maanden van 2021.

b januari: 1,6 = 100

februari: $\frac{1,8}{1,6} * 100 = 112,5$

maart: $\frac{1,9}{1,6} * 100 = 118,75$

april: $\frac{1,9}{1,6} * 100 = 118,75$

mei: $\frac{2,1}{1,6} * 100 = 131,25$

juni: $\frac{2,0}{1,6} * 100 = 125$

juli: $\frac{1,4}{1,6} * 100 = 87,5$

augustus: $\frac{2,4}{1,6} * 100 = 150$

september: $\frac{2,7}{1,6} * 100 = 168,75$

oktober: $\frac{3,4}{1,6} * 100 = 212,5$

c 212,5 geeft aan dat de inflatie sinds januari 2021 met 112,5% is toegenomen.

5 a € 45,9 + € 16,6 + € 60,9 = € 123,4 miljard.

$\frac{123,4 \text{ miljard}}{859 \text{ miljard}} * 100\% = 14,4\%$ van het bbp.

b $\frac{20}{45,9} * 100\% = 43,6\%$

c $\frac{20}{123,4} * 100\% = 16,2\%$

Examen voorbereiding

Uit: havo eindexamen 2017, 1^e tijdvak, opgave 4, vraag 15-17

15 Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Consumenten verwachten bij deflatie verdere prijsdaling en stellen hun consumptie uit (met als gevolg dat bedrijven hun investeringen uitstellen). Dit betekent daling van de bestedingen en van de productie.

16 afgenomen

Een voorbeeld van een juiste verklaring is: Het deflatierisico in de eurozone is gelijk gebleven, terwijl het deflatierisico in Nederland is afgenomen.

Opmerking Als niet verwezen wordt naar het gelijkblijvende deflatierisico van de eurozone dienen geen scorepunten te worden toegekend.

17 Een voorbeeld van een juist antwoord is:

De ECB wil de rente verlagen om daarmee te bereiken dat in de eurozone (de consumptie, de investeringen en daarmee) de bestedingen toenemen (pijl 10), hetgeen (via pijl 12) kan leiden tot een opwaartse druk op het prijsniveau (en daling van het deflatierisico).

Uit: havo eindexamen 2021, 1^e tijdvak, opgave 3, vraag 11 en 13

11 Een voorbeeld van een juist antwoord is: De overheid heeft afgelost op de overheidsschuld.

13 Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- overheidstekort: 2,0% (2%) van het bbp, dus voldoet aan de eis van $\leq 3\%$

- $\text{bbp} = \frac{\text{€ 14 miljard}}{0,02} = \text{€ 700 mld}$

- $\text{overheidsschuld} = \frac{\text{€ 446 miljard}}{\text{€ 700 miljard}} \times 100\% = 64\%$

Conclusie: overheidsschuld: 64% van het bbp, dus voldoet niet aan de eis van $\leq 60\%$

Opmerking: Het laatste deel van de berekening en de vermelding van een juiste conclusie zijn beide noodzakelijk voor het toekennen van het derde scorepunt.